

Skillnaden mellan teori och förståelse

Som doktorand med forskningstemat språk och moral i feministisk teori får jag ofta i olika vetenskapliga sammanhang frågan vad jag menar med moral. Ofta är situationen den att jag i en diskussion säger "men det där är ju en moralisk fråga" (det kan t.ex. handla om på vilket sätt frågor om kön, sexualitet eller begär kommer in i våra liv i våra mänskliga relationer) och bemöts med svaret: "ja, men *vad menar du med det?*". Att försöka förklara vad en moralisk fråga är eller vad en moralisk insikt kan innebära blir ofta en kontrast till att t.ex. behandla moral som en fråga om kunskap. Förväntningen är ofta att jag skall ge en definition. Ofta är kontrasten den att man förstår själva frågan som diskuteras som en i främsta hand en kunskapsteoretisk sådan. Moral förstås ofta på detta sätt. Det förväntas att man skall kunna ge en förklaring, eller en teori om vad moral eller våra olika reaktioner består i. Att moralen kanske redan finns där i våra reaktioner, och kanske inte alls har karaktären av att kunna *förklaras* med något yttre som en fråga om t.ex. regler, konventioner eller som en "inneboende komponent" i människans natur kan ge upphov till förvirring. Vad är det då vi talar om då vi talar om moral?

Att moralen kanske redan finns i våra liv på ett grundläggande sätt, som ett faktum som inte behöver förklaras kan te sig som en främmande tanke för den tränade vetenskaparen vars uppgift är att i analytisk anda förklara och försöka förstå vad moral är. Speciellt inom kvinnovetenskapen där konstruktivistiska angreppssätt på de flesta teman är dominerande, förstås moral ofta som en fråga om normer och normering, som en fråga om makt och kunskap. Trots att man ofta betonar samband mellan språk och verklighet och framförallt forskarens ansvar för det arbete den gör, som *en del av* vad det innebär att vara forskare tycks själva ordet moral förstås som normativt, en rad uppsättningar av regler vi lärt oss och därmed som problematiskt.

Eftersom jag varken tror på teorier

som förklaringar till vad moral är, eller på att man kan definiera vad moral är, får en beskrivning, ett exempel här fungera som utgångspunkt för hur olika perspektiv, som tro och rationalitet kan ha moraliska innebörder. (Detta är givetvis ett exempel bland många andra tänkbara).

I höstas dog min mormor som var dement och bött på åldringshem i 11 år. Morgonen då jag och min mamma fick beskedet om min mormors bortgång, fick vi frågan ifall vi ville komma till åldringshemmet och vara med och klä henne den sista gången. Då vi klädde min mormor tillsammans med en av sköterskorna på hemmet, vilket givetvis var för oss alla ett sista farväl, sade sköterskan plötsligt att hon vill berätta en sak för oss. "Ni skall veta att jag är en djupt troende människa, men jag måste berätta om en sak som jag ofta tänkt på, som hände då vi höll gudstjänst för ett tag sedan. Plötsligt utropade Ulla (min mormor) AMEN med en sådan inlevelse att jag aldrig glömmer det ögonblicket. I det ögonblicket fanns hon här bland oss, jag kände en sådan samhörighet med henne".

Jag som varken är döpt eller konfirmerad och uppfostrats i en ateistisk anda, sade inte så mycket och min mor mumlade något undvikande till svar, vi tyckte knappast att min mormors reaktion överhuvudtaget hade något med hennes närvaro i denna värld att göra, utan snarare bara var ett uttryck för den dementa förvirrade person hon blivit. Sköterskans beskrivning lät för oss snarare som ett uttryck för *hennes* tro, inte som en beskrivning av min mormor.

Religiositet eller tro har i våra liv inte haft någon plats alls och därmed kom denna berättelse inte att ha samma betydelse för oss, snarare kändes denna konfession kanske lite *obekvämt*. Efteråt fick denna situation mig att reflektera över min egen reaktion på sköterskans berättelse. Obekvämhetsen var givetvis en följd av dels en ytlig förståelse av vad tro innebär, dels kanske av att det hon beskrev kändes oss främmande. Hon delade något med min mormor, som varken jag eller min mamma riktigt kunde ta till oss.

Frågan handlar inte om vad som är sant, om hennes beskrivning kan sägas vara riktig, "rationell", eller huruvida min mormor "på riktigt var närvarande, troende eller inte", utan om de olika perspektiv vi hade på situationen. Vad jag försöker säga med detta exempel är att den oförståelse som kanske jag och min mamma vagt kände av, hänger ihop med att man tänker sig att situationen handlar om huruvida det sköterskan sade kan rättfärdigas eller inte (ur ett rationellt kunskapsmässigt perspektiv). Ur detta perspektiv utsluts lätt två helt avgörande aspekter som sköterskans berättelse i en moralisk mening gav uttryck för: hon hade en personlig relation till min mormor och hon delade den sorg som min mormors bortgång gav upphov till.

Som teologen **Malena Björkgren** skriver i sin nyutkomna avhandling: "Moral handlar om att *höra* och *se*", om att möta människor. Det kunskapsteoretiska, analytiska och abstraherande förhållningssättet till frågan om moral missar ofta detta. Det finns här en skillnad mellan de olika perspektiven som är helt avgörande för en förståelse av vad moral handlar om. ■